

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра методів соціологічних досліджень

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан соціологічного факультету
Олена Мурадян

29 " листопада 2023 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Якісні методи в соціології

рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)
спеціальність - 231 – Соціальна робота
освітня програма - «Соціальна робота»
вид дисципліни - вибіркова
факультет соціологічний

2023/ 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету.
Протокол № 6, від 28 червня 2023 р.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Профатілова Людмила Геннадіївна, старший викладач кафедри методів соціологічних досліджень соціологічного факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри методів соціологічних досліджень
Протокол № 5 від 22 червня 2023 року

Завідувач кафедри
методів соціологічних
досліджень

Ірина Кузіна

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми
«Соціальна робота »

Гарант освітньої програми
«Соціальна робота»

Юлія Сорока

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету.
Протокол № 9 від 26 червня 2023 року

Голова науково-методичної
комісії

Юлія Сорока

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни "Якісні методи соціологічних досліджень" складена відповідно до рівня вищої освіти підготовки бакалаврів, по спеціальності 231 – Соціальна робота.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є Якісні методи в соціологічних дослідженнях

Міждисциплінарні зв'язки: Історія соціології, Методологія та організація соціологічних досліджень.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових розділів:

1. Основні концепції та підходи в соціології, що базуються на якісних дослідженнях. Основні стратегії якісного дослідження та методи польової роботи.
2. Загальна логіка якісного дослідження та основні підходи до аналізу якісних даних.

Опис навчальної дисципліни

1.1 Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни "Якісні методи соціологічних досліджень" є ознайомлення студентів з основами якісних досліджень в соціології та представлення особливості якісних методів в контексті загально соціологічних методів дослідження.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни "Якісні методи соціологічних досліджень" є закладення основ розуміння та розгляду якісного підходу в соціології в загальному контексті соціологічних досліджень. Показати сутність та різноманітність якісних стратегій. Дати практичні навички проведення такого дослідження. Представити основні підходи до аналізу якісних даних.

1.3. Кількість кредитів - 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3 -й	3-й
Семестр	
5 -й	5-й
Лекції	
28 год. он-лайн на платформі Moodle, Zoom, Classroom	10 год.
Практичні, семінарські заняття	

28 год он-лайн на платформі Moodle, Zoom, Classroom	10 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
64 год.	100год.
Вид контролю залік	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми «Соціальна робота» студенти в результаті вивчення даного курсу повинні:

Здобути :

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК 04 Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.

СК 05 Здатність самостійно планувати, організовувати та проводити соціологічне дослідження

СК 06 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК 07 Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефахівців.

Після вивчення курсу «Якісні методи соціологічних досліджень» слухачі мають демонструвати такі

результати навчання:

РН01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

РН02. Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

РН03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

РН04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

РН07. Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації.

РН08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

РН09. Вміти розробляти програму соціологічного дослідження.

РН10. Володіти навичками збору соціальної інформації з використанням кількісних та якісних методів.

РН12. Знати та дотримуватися етичних норм професійної діяльності соціолога.

знати:

основні підходи якісного досліджень; сфери застосування якісних методів; володіти відповідним категоріальним апаратом; основні стратегії проведення якісного дослідження; основні методи польової роботи та базові принципи аналізу якісних даних.

вміти :

виділяти соціальну проблему, що може вирішуватися із застосуванням якісних методів; розробляти загальну стратегію власного якісного дослідження; володіти основними методами польової роботи; структурувати та аналізувати якісні дані.

2. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Основні концепції та підходи в соціології, що базуються на якісних дослідженнях. Основні стратегії якісного дослідження та методи польової роботи.

Тема 1. Вступ до якісних методів: особливості якісного підходу в соціології та історія його виникнення. Огляд понять та основних підходів до якісних досліджень. (Лекція 1 – вступна, Лекція 2 – тематична)

Тема 2. Класифікація якісних методів. Методи збору інформації в якісних дослідженнях. Основні методи польового етапу дослідження. (Всі Лекції тематичні)

Тема 3. Стратегії якісного дослідження case-study, етнографічні дослідження. Стратегії усної історії, історії сім'ї та біографічний метод.

Методологічні та методичні основи методу фокус-груп. (Всі Лекції тематичні)

Розділ 2. Загальна логіка якісного дослідження та основні підходи до аналізу якісних даних.

Тема 4. Основні елементи попереднього та польового етапів якісного дослідження.

Написання програми якісного дослідження. Відбір учасників дослідження. Надійність інформації.(Всі Лекції тематичні)

Тема 5. Загальні підходи до аналізу якісних даних.(Лекція 13 – тематична, Лекція 14- заключна)

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1												
Тема 1.	12	2	2			6	8	2				6
Тема 2.	30	8	8			20	40	2	2			36
Тема 3.	20	8	6			8	16	2				14
Разом за розділом 1	62	18	16			34	64	6	2			56

Розділ 2												
Тема 4.	10	4	6			4	10	2				8
Тема 5.	18	6	6			8	16	2	2			12
Разом за розділом 2	28	10	12			12	26	4	2			20
Усього годин	90	28	28			46	90	10	4			76

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д.ф.)	Кількість годин (з.ф.)
1	Особливості якісної методології. Предмет, об'єкт дослідження, метод пізнання. Пізнавальні можливості якісної соціології. Історія виникнення якісного підходу в соціології.	1	
2	Огляд понять та основних підходів до якісних досліджень.	1	
3	Методики проведення глибинних інтерв'ю. Різновиди інтерв'ю в якісному дослідженні.	4	2
4	Особливості методу спостереження в якісному дослідженні.	2	2
5	Документальні джерела інформації в якісному дослідженні.	2	
6	Візуальні образи як джерела інформації в якісному дослідженні та підходи для їх аналізу	2	1
7	Стратегії якісних досліджень case-study та етнографічні дослідження.	2	
8	Стратегії усної історії, історії сім'ї та особливості біографічного методу в якісному дослідженні.	2	
9	Метод фокус-груп. Методика проведення, загальні принципи формування груп, сценарій фокус-групи.	4	2
10	Основні елементи попереднього етапу якісного дослідження. Написання програми дослідження. Відбір учасників дослідження. Теоретичний відбір.	4	2
11	Польовий етап дослідження, надійність інформації в якісному дослідженні. Методи аналізу якісних даних: кодування, категоризація, класифікація та інтерпретація.	4	1
	Разом	28	10

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість Годин (д.ф.)	Кількість годин (з.ф.)
1	Розглянути історію виникнення якісного підходу в соціології	2	4

2	Розглянути основні підходи в якісних дослідженнях	2	6
3	Підготувати завдання для глибинних інтерв'ю з використанням різних технік (нарративне, напівструктуроване, діалогове)	8	12
4	Обрати об'єкт та провести спостереження, скласти звіт	8	12
5	Підготовка завдання для проведення фокус-групи	8	12
6	Аналіз візуальних зображень	8	12
7	Розробка загальної стратегії власного якісного дослідження. Написання програми дослідження	12	16
8	Розглянути основні підходи до аналізу якісних даних	8	10
9	Аналіз глибинних інтерв'ю із застосуванням різних технік	8	16
	Разом	64	100

6. Методи навчання

Лекції з якісних методів в соціології спрямовані на представлення стратегій емпіричного якісного дослідження, розкриття логіки та порядку дослідницьких процедур при роботі з якісними даними і методики їх аналізу.

Лекційний матеріал курсу структурований таким чином, щоб студенти мали можливість не лише опанувати технічні прийоми якісних досліджень, але і мали уявлення про історію виникнення даного напрямку, його пізнавальні можливості і сфери застосування. Теоретичний матеріал супроводжується прикладами, які висвітлюють можливості застосування якісних методів в соціологічній практиці і соціальній роботі.

Семінарські заняття – усні виступи студентів у дискусії за заданою темою. Під час таких виступів студенти мають продемонструвати знання матеріалів лекції, обов'язкової літератури та їхню точку зору з дискусійного питання й аргументацію щодо неї. Для розширення певних питань лекції за бажанням та інтересами студента може готуватися усна доповідь на основі прочитаного джерела зі списку додаткової літератури.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу. Самостійна робота включає в себе підготовку до семінарських занять, до виконання контрольної роботи та виконання практичних завдань.

Контрольні роботи – основна мета контрольної роботи це перевірка засвоєння студентами теоретичного матеріалу.

Практичні завдання мають на меті актуалізувати навички роботи з якісними даними, закріпити на практиці теоретичні знання зі збору та аналізу якісних даних. Це перш за все аналіз даних інтерв'ю, написання звітів спостереження, аналіз візуальних образів.

Індивідуальне залікове завдання (написання програми дослідження) має на меті актуалізувати розуміння та навички виокремлювати соціальну проблему, що може вирішуватися якісними методами, розробляти загальну стратегію власного якісного дослідження, застосовувати категоріальний апарат якісної соціології та визначати методи, що є актуальними для вирішення обраної соціальної проблеми, запропонувати механізм відбору учасників дослідження.

7. Методи контролю Контрольні роботи. Залік.

Питання для підготовки до контрольної роботи

1. Особливості якісної методології. Предмет, об'єкт дослідження, метод пізнання.
2. У яких випадках проводять якісне дослідження? Пізнавальні можливості якісної соціології.
3. Розбіжності в загальній спрямованості соціологічного аналізу якісного й кількісного досліджень.
4. Гуманістична спрямованість якісної соціології.
5. Основні історичні етапи розвитку й становлення якісного підходу.
6. Класифікація якісних методів за принципом збору інформації й за фокусом дослідницького інтересу.
7. Основні методи збору інформації в якісних дослідженнях. Циклічність збору інформації в якісних дослідженнях.
8. Метод спостереження в якісних дослідженнях, його особливості.
9. Поняття «глибинного інтерв'ю». Різновид «глибинних інтерв'ю».
10. Наративне інтерв'ю. Особливості проведення, сфери застосування.
11. Інтерактивне інтерв'ю. Особливості проведення, сфери застосування.
12. Напівструктуровані інтерв'ю. Різновид напівструктурованих інтерв'ю.
13. Документальні джерела інформації в якісному дослідженні. Підходи до аналізу візуальних образів.
14. Метод case-study. Об'єкт і предмет дослідження, основні джерела інформації.
15. Опис культурної своєрідності певного співтовариства в етнографічному дослідженні.
16. Вивчення індивідуального шляху й життєвого досвіду методом історії життя (біографічний метод).
17. Два дослідницьких підходи при вивченні історій життя - класичний і інтерпретативний.
18. Вивчення суб'єктивного досвіду переживання історичних подій методом усної історії.
19. Що можна вивчати методом історії родини?
20. Метод фокус-груп як поєднання кількісного і якісного підходів соціологічних досліджень.
21. Три дослідницьких підходи у використанні методу фокус-груп (дослідницький, феноменологічний, клінічний).
22. Загальні принципи формування груп (кількість учасників у групі, гомогенність груп, фільтруюча анкета).
23. План обговорення і його функції у фокус-груповому дослідженні.
24. Обґрунтування вибору одиниць спостереження в якісному дослідженні.
25. Метод «сніжної грудки» при відборі одиниць спостереження в якісному дослідженні.
26. Поняття теоретичної вибірки в якісному дослідженні.
27. Проблема надійності інформації в якісному дослідженні. Способи, що підвищують надійність інформації. Метод тріангуляції.
28. Визначення проблеми для якісного дослідження. Постановка центрального дослідницького питання. Формулювання мети дослідження.
29. Загальна послідовність дій дослідника на польовому етапі.
30. Зберігання польової інформації.
31. Первинна організація текстових даних. Транскрипт і вибір одиниць аналізу.
32. Поняття «щільного» опису даних. Первинне кодування.
33. Відкрите, осьове й вибіркоче кодування даних.

34. Методи аналізу: конденсація, категоризація, нарративне структурування, кодування, інтерпретація.
35. Подання даних якісного дослідження в публікації.

8. Структура заліку

Залік з даного курсу складається з творчого завдання (програма якісного дослідження, тема обирається самостійно)- 40 балів

Творче завдання для заліку - програма якісного дослідження

Основні (обов'язкові) елементи програми :

1. Проблема і її обґрунтування
2. Основне дослідницьке питання
3. Об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження
4. Тактика дослідження (біографіч., історія сім'ї, case - study, етнографіч. чи усна історія) і якщо необхідно, особливості застосування цієї тактики (наприклад в етнографічному дослідженні - "входження в поле", "посередники", "ключові фігури")
5. Основні джерела інформації (інтерв'ю, спостереження, документи)
6. Додаткові джерела інформації (якщо необхідні).
7. Учасники дослідження (респонденти) , критерії відбору.

Умовою допуску студента до заліку є виконання трьох практичних завдань (26 балів)

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота					Контрольні роботи	Підсумковий семестровий контроль (залік)	Сума
Розділ 1			Розділ 2		20	Творче завдання (програма дослідження) 40	100
T1	T2	T3	T4	T5			
2	18	4	4	12			

10. Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре задовільно
50-69	
1-49	незадовільно

11. Критерії оцінювання

I Усні виступи на семінарах:

- виступ у дискусії на семінарі;
- усна доповідь, що готується самостійно на основі прочитаного джерела зі списку додаткової літератури;
- участь у семінарі з обговорення практичних завдань

Максимальна кількість балів за такі виступи –2 бали.

Виступ у дискусії на семінарі – це усний виступ з одного з питань відповідного заняття. Такий виступ має продемонструвати знання матеріалів лекції та обов'язкової літератури та вашу точку зору з дискусійного питання й аргументацію щодо неї.

Усна доповідь готується самостійно на основі прочитаного джерела зі списку додаткової літератури або самостійно відібраного джерела. Доповідь має розширювати певні питання лекції або/та представити нові практичні дослідження з використанням якісного підходу.

Участь у семінарі з обговорення практичних завдань передбачає обговорення учбових кейсів – прикладів застосування якісних методів для вирішення конкретних соціальних проблем.

II Практичні завдання

Практичне завдання має на меті актуалізувати навички роботи з якісними даними.(аналіз даних інтерв'ю, написання звітів спостереження, аналіз візуальних образів). Таке завдання готується поза аудиторією та презентується усно на семінарі. Максимальна оцінка за презентацію практичного завдання –8,8,10 балів. Протягом семестру кожний студент виконує 3 практичні завдання.

1-ше завдання: звіт за результатами спостереження. Об'єкт спостереження студент обирає самостійно.

2-ге завдання: аналіз візуальних зображень (фото, рекламні зображення, сторінки сайтів, тощо). Зображення для аналізу студент обирає самостійно.

3-тє завдання: аналіз глибинних інтерв'ю. Тексти інтерв'ю для аналізу студентам надаються.

Критерії оцінювання практичного завдання: відповідність завданню, адекватне застосування понять та методологічних засад якісної соціології, аргументованість, логічність, оригінальність.

III Контрольні робота

Письмова контрольна робота проводяться 2 рази за семестр. Завдання контрольної роботи складається з тестових завдань. Питання для підготовки до контрольної роботи див. у розділі 7. Максимальна кількість балів за контрольні роботи –20 балів.

IV Залік

Письмовий залік складається з індивідуального творчого завдання (*програми якісного дослідження*). Максимальна оцінка – 40 балів. Умовою допуску до заліку є накопичення студентами протягом семестру не менше ніж 26 балів (виконання трьох практичних завдань).

Критерії оцінювання індивідуального творчого завдання: визначення теми якісного дослідження та обґрунтування її актуальності – 10 балів; постановка основного питання дослідження, визначення мети та основних задач – 10 балів; визначення та обґрунтування одиниць обстеження (респондентів), методів збору інформації, тактики якісного дослідження – 20 балів.

12. Методичне забезпечення

Методичний посібник з курсу «Якісних методів». Он-лайн методичні рекомендації в системі Moodle, Google Classroom.

13. Рекомендована література Базова

1. Профатілова Л. Г. Біографічний метод: два дослідницькі підходи//Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. — Харків, 2003, — С. 158—160.
2. Профатілова Л.Г. Методичний посібник з курсу Якісні методи в соціології. — Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна 2004, 48с.
3. Якісні дослідження в соціологічних практиках: Навчальний посібник/ За ред. Н.Костенко,Л.Скокової.-К.:Інститут соціології НАНУ, 2009.-400с
4. Amir B. Marvasti. Qualitative Research in Sociology. SAGE Publications London • Thousand Oaks • New Delhi, 2004.
5. Glazer B., Strauss A. The Discovery of Grounded Theory. – Chicago- New York: Aldine, 1967.
6. N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (eds.). Handbook of Qualitative Research. 1994.; Stake R. E. The Art of Case Study Research. 1995.
7. Hammersley, M. and P. Atkinson. 1983. Ethnography: Principles in Practice. London: Routledge.
8. King N. et al. (2019). Interviews in Qualitative Research. Second Edition. Sage Publications.
9. Sharan B. Merriam. Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation/Jossey-Bass, SanFrancisco, 2016/
[https://pubhtml5.com/enru/vooi/Qualitative_Research_A_Guide_to_Design_and_Implementation_\(Sharan_B._Merriam,_Elizabeth_J._Tisdell\)/](https://pubhtml5.com/enru/vooi/Qualitative_Research_A_Guide_to_Design_and_Implementation_(Sharan_B._Merriam,_Elizabeth_J._Tisdell)/)
10. Silverman, D. 2000. Doing Qualitative Research: A Practical Handbook. London: Sage.
11. Silverman, D. 1997. Qualitative Research: Theory, Method and Practice. London: Sage.
12. Silverman, D. 2001. Interpreting Qualitative Data: Method for Analyzing Talk, Text and Interaction. 2nd ed, London: Sage.

Допоміжна

1. Г. Боднар. Покоління Незалежності в Революції Гідності// Перевесники Незалежності. Силуети покоління у часі та подіях. Makeєв. С. (ред.), Коваліско, Н. (ред.) Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. – с. 197-214.

2. С.Гречка. Наративні технології моделювання іміджу України в умовах інформаційно-психологічного протистояння// “Молодий вчений” №8 2020. - с. 183-189.
3. Т. Лапан, Г. Кудринська. На війні та після неї//Перевесники Незалежності. Силуети покоління у часі та подіях. Макеєв. С. (ред.), Коваліско, Н. (ред.) Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022.- с. 214-274.
4. Ліщук-Торчинська Т. П. Пошуково-дослідницький проект «Ставлення українців до історичного минулого» в рамках якісної стратегії соціологічного дослідження / Т. П. Ліщук-Торчинська // Соціологічні студії. Науково-практичний журнал. – 2017. – № 2 (11). – С. 40–47.
5. О.Олійник. Особливості організації та проведення онлайн фокус-груп // Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві. IV конгрес соціологічної асоціації України. Тези доповідей. Харків – 2021. С. 343-344.
6. О. Симончук. Авторефлексія високоосвічених представників покоління //Перевесники Незалежності. Силуети покоління у часі та подіях. Макеєв. С. (ред.), Коваліско, Н. (ред.) Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. - с. 111-153.
7. Профатілова Л.Г. Можливості застосування нарративного аналізу у сучасному політичному дискурсі.//Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірник наукових праць. Х.-2009.
8. Kvale S. (2007). Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Sage Publications
9. Piotr Sztompka. Socjologia Wizualna. Fotografia jako metoda badawcza. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa 2005.